

บทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ROLE OF MONKS AND PARTICIPATION IN FOREST AND WILDLIFE CONSERVATION

¹ ญัฐนนท์ จิริกิจนิมิตร

¹ Nadthanon Chirakitnimit

¹ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹ Social Research Institute, Chiang Mai University, Thailand.

¹ Corresponding Author, Email: nadthanon199@gmail.com

¹ เบอร์โทร: 086-4414411

Received: 2022-04-09

Revised: 2021-04-25

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอบทบาทของพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ซึ่งป่าเป็นแหล่งรวมทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายต่าง ๆ จึงส่งผลต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ป่าจึงเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ในสภาพเดิม ซึ่งในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อม เกิดจากการเพิ่มของประชากร (Population growth) เมื่อผู้คนมากขึ้นความต้องการบริโภคทรัพยากรก็เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร ที่อยู่ อาศัย พลังงาน และเกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นทำให้มาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงตามไปด้วย มีการบริโภคทรัพยากรจนเกินความจำเป็นขึ้นพื้นฐานของชีวิต มีความจำเป็นต้องใช้พลังงานมากขึ้น การให้ความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และภัยพิบัติ แก่พุทธศาสนิกชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งปัญหาภัยแล้ง โลกร้อน อุทกภัย วาตภัย น้ำเน่าเสีย ขยะล้นเมือง พื้นที่ป่าลดลง เพื่อให้ประชาชนทราบและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง การจัดการขยะ น้ำเสีย การอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะพระสงฆ์ในสังคมไทย ได้มีการประยุกต์แนวความคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาดำเนินกิจกรรมทางสังคม เช่น การบวชป่า การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน การกำหนดอภัยทาน เขตพุทธอุทยาน เป็นต้น เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นสังคมไทย

คำสำคัญ: พระสงฆ์; การมีส่วนร่วม; การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

Abstract

This article aims to present the role of monks in participating in forest and wildlife conservation which the forest is a collection of important natural resources. It is the origin of various rivers, thus affecting various environmental resources. The forest is a valuable resource to be preserved in its original state which at present environmental problems caused by population growth (Population growth) as more people, the need to consume more resources. Whether, it is food, housing, energy, and is caused by economic expansion and technological advances. Economic prosperity has also made living standards high and resources are consumed beyond the basic necessities of life. More energy is needed. It is therefore important to educate Buddhists about natural resources, environment and disasters including drought, global warming, floods, windstorms, polluted water, overflowing garbage, and reduced forest areas. In order for people to know and participate in solving drought problems, waste management, waste water, conservation of soil, water, forests and increasing green areas. especially monks in Thai society. The concept of conservation of natural resources and the environment has been applied to social activities such as forest ordination, watershed forest conservation, community forest, and forgiveness. Buddhist Park area, etc., and to join in solving environmental problems that occur in Thai society.

Keywords: the monks; participation; the forest and wildlife conservation

บทนำ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต สิ่งที่ต้องได้และสัมผัสได้ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อากาศ ดิน หิน แร่ธาตุ น้ำ ต้นไม้ แสงแดด ลม ฯลฯ สิ่งแวดล้อมดังกล่าว จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะมนุษย์เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงในการเสริมสร้างและทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ดิน น้ำ

อากาศ ป่าไม้ พืชพันธุ์ แร่ธาตุ จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ส่วนทรัพยากรธรรมชาติเน้นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นุชย์มากกว่าสิ่งอื่น (Khung Kraben Bay Development Study Center As a result of the royal initiative, 2022) ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นสิ่งบ่งบอกความอุดมสมบูรณ์ของประเทศ และบ่งบอกถึงความผาสุกของคนในชาติโดยรวม ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากและมีคุณภาพดี ประชากรมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดจะก่อให้เกิดความผาสุกของคนในชาติ

พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีหน่วยงานหลักทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ได้แก่ กรมป่าไม้ ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ป่าไม้ของประเทศซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีเนื้อที่ประมาณ 30 ล้านไร่ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในฐานะหน่วยงานดูแลรับผิดชอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้สำรวจการถือครองพื้นที่ป่าอนุรักษ์พบว่า มีราษฎรถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นจำนวน 184,710 ราย พื้นที่ 2,225,540 ไร่ (Department of National Parks, 2022) แต่ในปัจจุบันสภาพความเสื่อมโทรมของป่าไม้ และสัตว์ป่าในประเทศเราจะถูกทำลายและลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดมหันตภัย ทั้งความแห้งแล้งและน้ำท่วมอย่างรุนแรง จากฝีมือของมนุษย์ ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติที่ยังเหลืออยู่จะต้องร่วมกันสงวนและอนุรักษ์อย่างเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ อาทิ การออกกฎหมายกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอุทยานแห่งชาติ เป็นการใช้อนุรักษ์ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ในป่าแต่ละประเภทมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่แตกต่างกัน สัตว์ป่าบางชนิดพบในป่าไม่พลัดใบ บางชนิดพบในป่าพลัดใบ และบางชนิดพบเฉพาะในที่แห่งใดแห่งหนึ่งเท่านั้น เขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นอกจากจะเก็บรักษาป่าไว้แล้วยังเป็นแหล่งอนุรักษ์สัตว์ป่าที่สำคัญ เมื่อกล่าวถึง สัตว์ป่าผู้คนมักจะนึกถึงสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ที่สามารถเห็นตัวได้โดยเฉพาะสัตว์ เลี้ยงลูกด้วยนม อย่างเช่น เสือ หมี กวางป่า กระต๊อ แต่ความเป็นจริงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าทุกชนิด จะมีขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ล้วนเป็นสัตว์ป่าทั้งสิ้น ล้วนเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันทั้งสิ้นมีความสำคัญต่อระบบนิเวศและการดำรงอยู่ของป่า โดยเฉพาะประเทศไทยมีความหลากหลายของสัตว์ป่าสูงมาก เนื่องจากอยู่กลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เปรียบได้กับเป็นชุมทางการกระจายพันธุ์ของสัตว์ป่าจากภูมิภาคต่าง ๆ รวมทั้งยังมีความหลากหลายของประเภทป่า ตั้งแต่ป่าชายเลนตามพื้นที่ชายฝั่งทะเล ป่าดงดิบชื้นบนพื้นที่ราบชื้น ไปจนถึงป่าดงดิบเขาบนยอดเขาสูง ตามภูมิประเทศที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ถ้าเขาหินปูน น้ำตก ลำห้วย หนอง บึง ยังเป็นถิ่นอาศัยเฉพาะของสัตว์บางประเภท หลายชนิดเป็นสัตว์หายากและเป็นสัตว์ที่พบเพียงแห่งเดียวในโลก ปัจจุบันเท่าที่มีการสำรวจ ประเทศไทยมีสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกไม่น้อยกว่า 107 ชนิด

สัตว์เลื้อยคลานไม่น้อยกว่า 298 ชนิด นกประมาณ 960 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 282 ชนิด ปลาน้ำจืด 600 ชนิด รวมไปถึงสัตว์ที่ไม่มีกระดูกสันหลัง เช่น แมลง หอย อี๊กนับแสนชนิด พื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นพื้นที่ป่าที่สำคัญ เพราะได้ครอบคลุมภูมิประเทศและสภาพป่าประเภทต่าง ๆ ของประเทศไว้สำหรับ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพราะมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด โดยเฉพาะสัตว์ที่มีขนาดใหญ่หลายชนิดที่ต้องการพื้นที่หากินกว้างขวาง เช่น ช้างป่า เสือโคร่ง นอกจากนี้พื้นที่ขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับประชากรของสัตว์ป่าจำนวนมาก ซึ่งจะเพิ่มโอกาสในการคัดเลือกพันธุกรรมที่แข็งแรง อันเป็นหลักประกันในการดำรงเผ่าพันธุ์ของสัตว์ป่าต่อไปอย่างยั่งยืน (Santisuk, 2007) ถึงแม้รัฐบาลจะเห็นความสำคัญของทรัพยากรสัตว์ป่าโดยการประกาศพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2504 ก็ตาม สัตว์ป่าก็ยังถูกล่าทำลายทั้งโดยทางตรง คือ ล่าเพื่อเอาน้ำมาเป็นอาหาร ล่าเพื่อเอาชิ้นส่วนของสัตว์ป่ามาใช้เป็นยาตามความเชื่อถือแบบเก่าต่อกันมา โดยไม่มีการพิสูจน์ว่าจริงเท็จหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีการซุกซ่อนส่งสัตว์ป่าออกนอกประเทศ โดยเลี่ยงกฎหมาย ทำให้สัตว์ป่าต้องได้รับการทรมานและเสียชีวิตไปในระหว่างการเดินทางอีกเป็นจำนวนมาก นอกจากสัตว์ป่าจะถูกล่าโดยทางตรงแล้ว สาเหตุที่ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงจนบางชนิดสูญพันธุ์ไปจากถิ่นกำเนิดดั้งเดิม เพราะป่าไม้ซึ่งเป็นเสมือนบ้านที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารถูกทำลายลงด้วยการให้สัมปทานป่าไม้ การบุกรุกขยายพื้นที่ทำกินของราษฎรที่เพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้นทุก ๆ วัน การพัฒนาพลังงานไฟฟ้าด้วยการสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ การเปลี่ยนสภาพป่าดั้งเดิมตามธรรมชาติให้เป็นแปลงปลูกต้นไม้โตเร็ว เป็นต้น สาเหตุเหล่านี้ทำให้ป่าไม้ธรรมชาติซึ่งเคยเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งหลบภัย สำหรับสัตว์ป่าเหลืออยู่น้อย พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารสำคัญ ๆ ของประเทศเหลืออยู่ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ทำให้ขาดความสมดุลในทรัพยากรธรรมชาติ เพราะต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Wildlife Conservation Division, 2022)

แนวคิดสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรป่าไม้ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยประโยชน์ขึ้นพื้นฐานแก่มนุษย์ อีกทั้งสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในผืนป่าต่างได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกทำลายไป ก็จะส่งผลกระทบต่ออีกสิ่งหนึ่ง หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ตามที่ Supasorn (2011) กล่าวว่า ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ดังที่พระองค์ทรงบัญญัติ สิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุขุดดิน ตัดต้นไม้ ถวาย

อุจจาระ ปัสสาวะลงบนของเขียว สีเขียวเหล่านี้ได้สร้างจิตสำนึกให้แก่เกษตรกรและเป็นแบบอย่างให้กับผู้พบเห็นการที่ปลูกไม้ตัดต้นไม้ ย่อมช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติได้มากมาย เพราะสิ่งมีชีวิตที่อาศัยต้นไม้ตั้งแต่รากถึงยอดมีอยู่อย่างชุกชุม เช่น สัตว์จำพวกแมลง หนอน ผีเสื้อ เป็นต้น ต่างก็อาศัยต้นไม้เป็นเสมือนบ้านของพวกมัน เป็นที่หลบภัย เป็นที่พักผ่อน ยิ่งต้นไม้ใหญ่เท่าไรก็ยังมีสัตว์อาศัยมากเท่านั้น ต้นไม้ จึงเปรียบเสมือนห่วงโซ่อาหารที่หมุนเวียนหล่อเลี้ยงชีวิตทั้งของคนและสัตว์ (Supasorn, 2011) ดังนั้น พุทธบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ จึงเป็นสิ่งที่ใช้แล้วหมดไป จึงควรอย่างยิ่งที่จะอนุรักษ์รักษาไว้ ใช้อย่างรู้คุณค่า ไม่ใช่ทรัพยากรฟุ่มเฟือยทำให้ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ตลอดไป

การรักษาผืนป่าให้คงอยู่ได้ จำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน ที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ป่า ให้เกิดความเข้าใจสร้างความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างถูกต้องวิธี ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด และส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด

ป่าไม้ จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายไปมาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น เมื่อป่าไม้ถูกทำลาย จะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำ เพราะ เมื่อเผ่าหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะโล่ง ขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมา ก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนั้น เมื่อดินขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลท่วมบ้านเรือนและที่ลุ่มในฤดูน้ำหลาก พอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมให้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธาร ทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ขาดแคลนน้ำในการชลประทาน ทำนาไม่ได้ผล ขาดน้ำผลิตกระแสไฟฟ้า ส่งผลกระทบในระดับมหภาคทางด้านเศรษฐกิจ ตามมา

เช่นเดียวกับ สิ่งแวดล้อม (environment) เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรมแบบแผน ประเพณี และความเชื่อ) โดยแบ่งเป็นลักษณะ 2 ส่วน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนเมือง สิ่งก่อสร้างโบราณสถาน ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม (Ruangpanich, 2010) การจัดการสิ่งแวดล้อม นักอนุรักษ์ โดยทั่วไปเข้าใจความหมายของ "การจัดการสิ่งแวดล้อม" (environment management) ก็คือ การดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม" กล่าวแบบง่ายก็คือ การจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นการกำหนดถึงการทำ ซึ่งจะเป็นกิจกรรมใดก็ได้ และกิจกรรม

เหล่านั้น ต้องไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อดำเนินการไปแล้ว จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ แต่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่มวลมนุษย์ พืช สัตว์และสิ่งแวดล้อมอื่นได้อย่างยั่งยืนและถาวรต่อไป (Chankaew, 1998)

หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม

หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังนี้ (Chankaew, 1998)

หลักการที่ 1 การวางแผนการใช้ที่ดิน และ/หรือ การแบ่งเขตกลุ่มทรัพยากรภายในระบบสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก พื้นดินที่ไม่สามารถขยาย หรือหดไปได้เท่าที่มีอยู่ในการใช้ที่ดิน อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การวางแผนการใช้ที่ดิน หรือ Land Use Planning จะต้องดำเนินการแบ่งที่ดิน คือ ลักษณะภูมิประเทศและความเหมาะสม และสภาพสังคม เศรษฐกิจ ควบคู่กับการสร้างกฎและมาตรการใช้ที่ดินนั้น

หลักการที่ 2 การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ การกำหนดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละประเภทของทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ภายในเขตพื้นที่นั้น ต้องเป็นไปตามหลักวิชาการ ตามกฎและมาตรการ ตามหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม ถือเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอน กำหนดขนาดและทิศทางใช้ทรัพยากรอย่างเป็นรูปธรรม

หลักการที่ 3 การควบคุมของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อม การนำเทคโนโลยีใดก็ตามมาใช้กับทรัพยากรธรรมชาติย่อมมีข้อเสียและมลพิษเกิดขึ้นเสมอ ดังนั้น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องมีการควบคุม บำบัด และกำจัดของเสีย และมลพิษให้หมดไป เพื่อไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ

หลักการที่สำคัญของการจัดแบ่งพื้นที่ให้เป็นไปตามหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม มุ่งการใช้ทรัพยากรให้ยั่งยืนยาวนานและรักษาจำนวนที่มีอยู่ คือ การอนุรักษ์ รู้จักการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสูญเสียประโยชน์น้อยที่สุด อย่างสมเหตุสมผล เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดคุณภาพสูงสุดตลอดไป

นอกจากนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นพบว่า Chankaew (1998) กล่าวว่า จากสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับทวีป และระดับโลก มีความคล้ายคลึงกันมาก นอกจากความรุนแรงของแต่ละปัญหาเท่านั้นที่มีความแตกต่างกัน เช่น การเพิ่มของประชาชน การลดพื้นที่ของป่าไม้ การสูญพันธุ์ของสัตว์ป่า การขาดแคลนน้ำ และการเสื่อมโทรมพังทลายของดิน หากดูลึกลงไป จะเห็นว่าพื้นที่บุกรุกป่าที่ยึดคืนมาได้เพิ่มขึ้นทุกปี แต่

พื้นที่ป่าไม้รวมทั่วประเทศกลับเพิ่มขึ้นบ้างลดลงบ้าง ไม่สอดคล้องกัน ซึ่งเห็นได้ชัดในช่วงนโยบายทวงคืนผืนป่า ในปี 2558 ประเทศไทยยึดคืนพื้นที่บุกรุกป่าได้มากที่สุดในรอบหลายปี รวม 1.98 แสนไร่ แต่ภาพรวมพื้นที่ป่าไม้ของไทยในปีนั้นกลับลดลง 4.4 หมื่นไร่

ไม่เพียงเท่านั้น ปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าไม้ยังส่งผลกระทบต่อบริเวณต้นน้ำลำธารและวิธีจัดการที่เหมาะสมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมากการพังทลายของดิน ทำให้ประชาชนในชนบทที่ต้องอาศัยทรัพยากรดินและน้ำ เพื่อการเพาะปลูกทำให้มีรายได้น้อยลง ปัญหาดังกล่าวมีความรุนแรงมากในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่มีการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การบุกรุกป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ การทำลายป่าไม้ และการทำการเกษตรแบบการทำไร่เลื่อนลอย ยังสามารถทำให้เกิดการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำรุนแรงรวดเร็วมากขึ้น เนื่องจาก พฤติกรรมของมนุษย์ (Nipawan, 2010)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่มนุษย์ได้นำมาใช้ในการดำรงชีวิต และแสวงหาความสะดวกสบาย ส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และปัญหามลพิษตามมาอย่างมากมาย สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากขึ้นอย่างชัดเจน ทำให้ในปัจจุบันประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงมากขึ้น เนื่องจากมีปรากฏการณ์ที่เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิต และทรัพย์สินจำนวนมาก (Jarasombat, 2008)

โดยการจัดการของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจึงควรดำเนินการควบคู่กันไป โดยปกติปัญหาสิ่งแวดล้อมหากเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ก็จะมีการปรับฟื้นคืนสภาพได้เอง โดยมนุษย์ไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง จะใช้เวลาค่อนข้างสั้น ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมหากเกิดขึ้นเพราะ การกระทำของมนุษย์มักจะเป็นสภาพปัญหาที่รุนแรง การบำบัดฟื้นฟูทำได้ยาก ต้องอาศัยระยะเวลายาวนาน เสียค่าใช้จ่ายในการจัดการกับมนุษย์เราต้องเน้นเรื่องของการมีจิตสำนึก ความตระหนัก ความรับผิดชอบต่อสมบัติสาธารณะและส่วนรวม ห่วงแหนคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการมีส่วนร่วมของทุกคน เพราะถือว่าทุกคนอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมเดียวกันย่อมมีผลกระทบส่งต่อกันทั้งโลก

ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมจึงเป็นกระบวนการ (processing) สร้างศักยภาพบรรดาสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่ให้คุณต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืนสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ต้องแสดงหรือมีศักยภาพที่คงสภาพที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้อย่างมั่นคงตลอดไป

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ปัจจุบันสัตว์ป่าถูกคุกคามจากมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมตลอดเวลา ในขณะเดียวกันนักอนุรักษ์สัตว์ป่า ได้พยายามรณรงค์และเชิญชวนให้เห็นถึงความสำคัญของ สัตว์ป่า อย่างต่อเนื่อง แต่กลับพบว่า การฝ่าฝืนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่สามารถหยุดยั้งพฤติกรรมนักล่าของมนุษย์ ได้เลย ซึ่งให้เห็นถึงความไม่เข้มงวดและความรัดกุมที่ไม่เพียงพอ ถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ก็ตาม ส่งผลให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีความเหมาะสม ไม่มีความเด็ดขาดในการป้องกันและผู้กระทำผิด โดยที่สัตว์ป่าสามารถอำนวยความสะดวกนานาประการให้แก่มนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ มากมาย แต่มักจะเห็นประโยชน์ทางอ้อมมากกว่าทางตรง จึงทำให้มนุษย์ไม่ค่อยเห็นคุณค่าของสัตว์ป่าเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ป่าไม้ น้ำ และแร่ธาตุ ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดกฎหมายและวิธีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ป่าเป็นแหล่งอาหารที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า อาทิ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เขตเพาะพันธุ์สัตว์ป่า ฯลฯ ให้มีมากเพียงพอ การรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สัตว์ป่าอย่างจริงจัง และการรณรงค์ไม่ล่าสัตว์ป่า ทั้งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองเพราะ ปัจจุบันสัตว์ป่าทุกชนิดได้ลดจำนวนลงเป็นอย่างมาก ทำให้ขาดความสมดุลทางธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม การลดจำนวนและการสูญพันธุ์อันเนื่องจาก ปัจจัยทางธรรมชาตินั้น ไม่ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อระบบนิเวศ เนื่องจาก มีกระบวนการควบคุมสมดุลทางธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สาเหตุจากการกระทำของมนุษย์นั้นถือเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย และทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลง โดยไม่สามารถควบคุม โดยกลไกตามธรรมชาติได้ต่อไป จนทำให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์ และเกิดผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ โดยเฉพาะ การล่าสัตว์ป่า ถือเป็นการกระทำ เพื่อนำไปค้าขาย หรือเพื่อวัตถุประสงค์ในเชิงการค้าพาณิชย์ก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว การลักลอบค้าสัตว์ป่าจึงเพิ่มมากขึ้นตามความต้องการของตลาด หรือแม้แต่ทางอ้อมคือ การทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการเพาะปลูก ดำรงชีพ การบุกรุกพื้นที่ป่า รวมถึงการสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะเห็นได้ตามข่าว ที่ช้างป่าออกจากป่าเพื่อมาหาอาหารของกินของชาวบ้าน ทำให้พืชไร่ของชาวบ้านเสียหาย นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งของการรุกรานพื้นที่ป่าส่งผลกระทบให้สัตว์ป่าต้องออกมาภายนอกเพื่อดำรงชีพ และในที่สุดสัตว์ป่าเหล่านี้ก็จะไม่มีพื้นที่ในการอยู่อาศัย (Boonruang, 2014)

จึงทำให้ประเทศไทยเห็นความสำคัญกำหนดกฎหมายมาตรการต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อเป็นกรอบในการควบคุม รักษาไม่ให้สิ่งเหล่านี้สูญพันธุ์หรือถูกทำลาย ด้วยมาตรการต่าง ๆ ประกอบกันได้เข้ามาเป็นภาคีสมาชิกในข้อตกลงระหว่างประเทศ ด้านสัตว์ป่าและพืชป่า ทำให้ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ข้อตกลงระหว่างประเทศดังกล่าว โดยการควบคุมการครอบครองการค้า การนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านซึ่งสัตว์ป่า ซากสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์จากซากสัตว์ป่า เข้มข้นมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของ “สัตว์ป่า” ซึ่งหมายถึง สัตว์ทุกชนิดโดยทั่วไปย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติอย่างเป็นอิสระ และให้หมายความรวมถึงไข่และตัวอ่อนของสัตว์เหล่านั้นด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ สัตว์ซึ่งได้รับการยอมรับในทางวิชาการว่าสายพันธุ์นั้น เป็นสัตว์บ้านไม่ใช่สัตว์ป่า และสัตว์ที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์ดังกล่าว โดยมีมาตรการการคุ้มครองสัตว์ป่า ดังนี้ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.ออนไลน์)

- 1) ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง ไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า
- 2) ห้ามมิให้ผู้ใดเก็บ ทำอันตราย หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งรังของสัตว์ป่าสงวน เว้นแต่เป็นกรณีของผู้ที่มีสัตว์ป่าสงวนไว้ในครอบครองโดยถูกต้อง หรือรังของสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่เป็นรังของสัตว์ป่าคุ้มครองตามชนิดที่รัฐมนตรีกำหนดและโดยได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- 3) ห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งหรือปล่อยเป็นอิสระซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือสัตว์ป่าควบคุมหรือกระทำการใด ๆ ให้สัตว์ปานั้น พ้นจากการดูแลของตน เว้นแต่ได้จำหน่าย จ่าย หรือโอนสัตว์ปานั้นให้แก่ผู้ที่สามารถครอบครองสัตว์ป่าดังกล่าวได้โดยชอบ

จะเห็นได้ว่า มาตรการการคุ้มครองสัตว์ป่าจะช่วยลดการล่าสัตว์ได้ สัตว์ป่าจะเป็นตัวช่วยให้เกิดการหมุนเวียนของพลังงานในระบบนิเวศของป่า จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาระบบความสมดุลทางธรรมชาติและทำให้ระบบนิเวศมีความมั่นคง ทำให้ สัตว์ป่า ถูกใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพของทรัพยากรป่า ในทางกลับกันสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ก็ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นด้วยเช่นกัน เพราะระบบนิเวศของป่าไม้และสัตว์ป่ามีการเกื้อกูลกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการจัดการควบคู่กันไป ซึ่งสังคมมนุษย์กำลังตระหนักต่อคุณค่าของระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น

การสูญเสียความหลากหลายของชนิดสัตว์ป่า มีสาเหตุมาจาก มนุษยชาติที่เป็นตัวทำลายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ หากมนุษย์ทำลายธรรมชาติและปล่อยให้สัตว์ป่าดำรงชีวิตอยู่ตามธรรมชาติ โอกาสในการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าก็จะลดลงได้มาก ระบบนิเวศต่าง ๆ ก็จะคงอยู่ใน

ภาวะสมดุลโดยตัวของมันเอง ฉะนั้นแนวทางการแก้ไขที่ดีที่สุดคือ การแก้ไขพฤติกรรมของมนุษย์นั่นเอง โดยการ 1) สร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า 2) การป้องกันรักษาสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของป่า และ 3) ส่งเสริมสนับสนุนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน

ความสำคัญการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้มีความสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ป่านอกจากเป็นแหล่งปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรคแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตและบริการสิ่งบำรุงความสุขและการคุ้มกันภัยตามธรรมชาติอีกด้วย เมื่อก่อนยังมีพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมาก ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าจำนวนมาก แต่เมื่อเทคโนโลยี ความต้องการของมนุษย์ที่มีมากขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติมีเท่าเดิม ทำให้เกิดการแย่งชิง เอาเปรียบ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ทั้งตัดไม้ ล่าสัตว์ ทำลายป่า ลักลอบครอบครองพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เกิดความสมดุลลดน้อยลง จากการพัฒนาของสังคม ทำให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ขยายแผ่กว้างออกไปมากขึ้น จึงเป็นบ่อเกิดของแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้

การจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จึงเป็นผลดีโดยตรงต่อการสงวนป่าไม้ถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติให้คงอยู่อย่างถาวร ป่าไม้ในพื้นที่ดังกล่าว เป็นป่าสงวนที่ห้ามการทำไม้ออกหรือห้ามทำลายธรรมชาติ โดยวิธีต่าง ๆ อย่างเข้มงวด โดยสภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าป้องกันภัย เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร ถ้าได้รับการรักษาไว้คงอยู่อย่างถาวรสืบไป ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ จะได้รับการรักไว้เป็นอย่างดี เท่ากับเป็นการสงวนและฟื้นฟูธรรมชาติให้คงอุดมสมบูรณ์ตามวัฏจักรของสิ่งแวดล้อม เป็นการป้องกันมิให้สัตว์ป่าที่มันน้อยเกิดการสูญพันธุ์ไป ซึ่งกระบวนการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ก็คือ การคำนึงถึงกระบวนการวิธีการจัดการ การอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ การบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน อย่างจริงจัง เพราะสิ่งแวดล้อมทุก ๆ อย่างในธรรมชาติ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเป็นระบบแทบทั้งสิ้น หากสภาพแวดล้อมเกิดความเสียหาย สัตว์ป่าทุกทำลาย เกิดการสูญพันธุ์ ต้นไม้ พืชพันธุ์ ต่าง ๆ ถูกทำลาย สิ่งเหล่านี้ก็ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ตามมาอย่างแน่นอน ดังนั้น การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ทุกคนควรเห็นความสำคัญของปัญหาในมิตินี้เป็นอย่างมาก

โดยเฉพาะการใช้บทบาทผู้นำของพระสงฆ์ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนในการกล่อมเกลาจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้ความสำคัญและมีความเชื่อ ที่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เนื่องจากพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ และมีพระวินัยเป็นกฎระเบียบในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีสอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เช่น ในสมัยพุทธกาล การขุดดินถือว่าเป็นการทำลายชีวิตสัตว์ เพราะประชาชนในสมัยนั้นมีความเชื่อว่าดินมีชีวิต มีอินทรี จึงไม่ควรทำลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกนักบวชจะต้องเว้นไม่ทำลายเป็นอันตราย เมื่อพระสงฆ์พากันทำการก่อสร้าง ได้ขุดดินเพื่อนำไปก่อสร้างโบกฉาบกุฏิและทำศาลาโรงฉัน เป็นต้น ประชาชนจึงพากันติเตียน ประณามการกระทำนั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องราว จึงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบทเพื่อห้ามไม่ให้ภิกษุทำเช่นนั้นอีก เพราะนอกจากประชาชนจะติเตียนแล้ว ยังเป็นการทำลายชีวิตสัตว์ที่อาศัยอยู่ในดินอีกด้วย พระองค์ทรงมองเห็นประโยชน์นี้แล้ว จึงได้ทรงบัญญัติห้ามไว้ดังกล่าว เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระวินัยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเน้นย้ำให้พระสงฆ์มองเห็นสาระสำคัญที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นั่นเอง

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อชีวิตของมวลมนุษย์ สัตว์และพืช การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ จะแยกจากกันไม่ได้ ฉะนั้นมนุษย์จำเป็นต้องรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทำลายให้เสียความสมดุลทางระบบนิเวศวิทยา ในสมัยพุทธกาลจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวก ล้วนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา ทั้งยังบัญญัติพระวินัยให้เกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแม้ประชาชนเองต่างก็มองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถึงกับเชื่อว่าแผ่นดินและต้นไม้มีชีวิต ใครทำลายจะต้องถูกครหาหรือถูกลงโทษ ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างมาก จนเกิดวิกฤตการณ์สถานะแวดล้อมเป็นพิษทั่วโลก ทำให้กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติต้องริบออกมารณรงค์เรื่องนี้เป็นการใหญ่ (Piampongsarn, 2008)

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม ไม่เพียงแต่จะศึกษาได้จากพุทธประวัติเท่านั้น แม้แต่ในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ก็ทรงส่งเสริมให้ภิกษุใช้ชีวิตเรียบง่ายอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งหลักการนี้ได้กลายเป็นวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบัน ในทางพระพุทธศาสนา mong सरपलिंगว่าเป็นอยู่หรือมีอยู่ ด้วยการพึ่งพานั้น

คือ ทศนะของพระพุทธศาสนา ไม่สนับสนุนการเอาชนะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มองสรรพสัตว์ว่าเป็นเหมือนเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ ทำให้มนุษย์มองเห็นคุณค่าของชีวิตทุกชีวิต พุทธบริษัท ถือเป็นหลักร่วมกันว่าตนเองอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์คนอื่นก็ฉันทันเหมือนกันอีกทั้งตามหลักปฏิจจสมุปบาท มุ่งถึงอาการที่ธรรมทั้งหลาย อาทิ อวิชชา อาศัยกันและกันเกิดขึ้นร่วมกันโดยต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยของกันและกัน หลักปฏิจจสมุปบาท จึงมีฐานะและความสำคัญของการเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยซึ่งกันและกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันๆ จึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกันมา โดยยึดหลักการรักษาศีล 5 หรือศีลธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ระบียบความประพฤติความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจา ตลอดจนทำมาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อให้ความเป็นอยู่นั้น กลายเป็นสภาพอันเอื้ออำนวยแก่การเป็นอยู่และส่งผลต่อสภาพแวดล้อม

ตามที่ Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto, 2009) ได้แบ่งศีลเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับทั่วไป ได้แก่ ระดับธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอน หรือหลักความประพฤติที่แสดงออก และบัญญัติไปตามกฎธรรมดาสังคมความดีความชั่ว ที่เรียกว่า กฎแห่งกรรม ผู้ทำดี ทำชั่ว หรือรักษาศีล ละเมิดศีลย่อมได้รับผลดี ผลชั่วเอง ตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้น 2) ระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัย คือ เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติ โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะหรือชุมชนนั้น โดยเฉพาะผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้ มีความผิดตามอาญาอีกชั้นหนึ่ง เพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ ศีล 5 จึงเป็นกฎระเบียบอยู่คู่กับสังคมไทยมาก่อนที่จะมีการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ ซึ่งตัวศีล 5 เอง นอกจากจะเป็นพื้นฐานธรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ศีล 5 ยังถือได้ว่าเป็นหมวดธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย ดังนั้น ศีล 5 จึงครอบคลุมเรื่อง การจัดระเบียบชีวิตความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ที่ควรจัดได้ให้มีสถานะที่เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงาม ตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะ จะสามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญเพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุข การประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรม จึงเป็นการประพฤติปฏิบัติ เพื่อลดช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคมลงได้และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนรอบข้าง ตลอดจนสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ ด้วยศีลขั้นสูง คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นองค์ของมรรคได้แก่การพูดการกระทำ การประกอบอาชีพที่มีเจตนาปราศจากความทุจริตหรือความคิดที่เบียดเบียน ฉะนั้น เพื่อควบคุมบุคคลในสังคมให้อยู่ในกฎระเบียบที่สังคมได้กำหนดขึ้น พระพุทธศาสนาจึงมุ่งสอนไปที่ให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและสงบสุข ทั้งเพื่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (Phra Dhammapitaka, (P.A. Payutto), 2009)

ซึ่งพระสงฆ์ถือเป็นศาสนบุคคลที่มีบทบาทและแนบแน่นในสังคมไทย บทบาทหนึ่งที่ถือว่า มีความสำคัญไม่น้อยกว่า การเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณสั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรม นั่นคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีได้ชัดต่อปรัชญาหลักธรรมคำสอน และข้อปฏิบัติทางพุทธศาสนา หากกลับเกื้อกูลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตลอดจนส่งเสริมวัตรปฏิบัติ และการพัฒนาจิตวิญญาณ พระสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน มีส่วนช่วยสนับสนุนชุมชน และรัฐ ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและจิตใจ โดยมุ่งเน้นการจัดการ การดูแล และการปรับปรุงสถานะต่าง ๆ ควบคู่กับการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำในเรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม และการเผยแพร่ความรู้ แนวคิด ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชนและสังคม รวมทั้งการเสริมศักยภาพในการปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชนและสังคม แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดมีเป้าหมายเพื่อให้วัดและชุมชน มีความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม เหมาะสมกับการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม โดยแนวทางการจัดการนั้น โดยมุ่งเน้นให้พระภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติดูแลรักษาความสะอาด การปลูกต้นไม้ การคัดแยกขยะ การบำบัดน้ำเสีย และการดูแลสุขภาพภายในวัด ควบคู่กับการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธ

ดังเช่น สมัยพุทธกาลพระภิกษุทุกรูปจะเป็น พระป่า พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงกำชับให้ภิกษุสาวกของพระองค์ให้ออกไปสู่โคนไม้ เพื่อปฏิบัติสมาธิภาวนา ขณะเดียวกัน พุทธองค์ได้ทรงจาริกไปสั่งสอนเวไนยสัตว์ และเสด็จประทับอยู่ในป่า เมื่อมีผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาสร้างวัดถวาย ก็จะสร้างวัดในป่า เช่น เขตวัน เวฬุวัน อัมพวัน ลัฏฐิวัน ชีวกัมพวัน มัททกุงนิมิตตทายวัน และนันทวัน เป็นต้น (Komchadluek, 2022) พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนแบบชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชนบทสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง (Chuniam, 2007) โดยปัจจุบันวัดป่า จึงเป็นเขตอภัยทานแก่ป่าไม้นานาพันธุ์ รวมทั้งสรรพชีวิตที่อาศัยป่าและเป็นดินแดนแห่งการปฏิบัติธรรมเพื่อสันติภาพ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ทุกคนสามารถเข้าไปสัมผัสได้ในวัดป่าสายปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และพระป่าส่วนใหญ่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด รวมถึงทำหน้าที่รักษาป่าไม้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของโลก ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า

จะช่วยรักษาความชุ่มชื้น ช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และช่วยรักษาหน้าดินไม่ให้พังทลาย เป็นการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดความสมดุลในระบบนิเวศ การรักษาป่าจึงเป็นการพัฒนาทางกายภาพโดยตรง ดังนั้นคงไม่ผิดถ้าจะกล่าวว่า วัดป่าเป็นสถานที่ที่สร้างความสมดุลให้แก่สรรพชีวิตและแก่งโลกอย่างแท้จริง หรือแม้แต่ภายในวัดที่คนส่วนใหญ่พบเห็นคำว่า "เขตอภัยทาน" ปกติแล้วพุทธศาสนิกชนจะเห็นคำคำนี้ติดไว้ภายในวัดต่าง ๆ ให้ถือว่าเป็นพื้นที่ปลอดการทำร้ายทำอันตรายแก่ชีวิตคนและสัตว์ เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก ได้อาศัยความร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากการถูกเบียดเบียนหรือถูกรบกวนด้วยประการใดๆ ขณะเดียวกัน พระในวัดต้องมีหน้าที่แนะนำ ชักชวน ขอร้องประชาชนให้เห็นความสำคัญของเขตอภัยทาน แล้วให้การสนับสนุนโดยไม่รบกวนเบียดเบียนสัตว์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตอภัยทาน

ตามที่ Suthiyano (2003) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เกี่ยวกับผลเสียของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มุ่งเอาแต่ผลประโยชน์มากกว่าจะคำนึงถึงโทษ ป่าซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของโลกหมดไปปีละ 105 ล้านไร่ พื้นที่เพาะปลูกกลายเป็นทะเลทรายปีละ 36 ล้านไร่ พันธุ์สัตว์พันธุ์พืชสูญไปปีละประมาณห้าพันชนิด หรือ 5,000 species เพราะป่าถูกทำลายจึงเกิดอุทกภัยบ่อยและรุนแรงมากขึ้นพร้อมกับที่เกิดภาวะขาดแคลนน้ำบ่อยและรุนแรงมากขึ้นด้วย (Phra Dhammapitaka, (P.A. Payutto), 2013) ธรรมกับธรรมชาติจึงเป็นอันเดียวกัน กฎศาสนานอกจากกฎธรรมชาติ แต่กฎหมายบ้านเมืองออกมาจากกิเลสของคน เอากิเลสเป็นตัวกำหนด โลกมันเลยไหลไปไหลมาอยู่อย่างนี้ ทุกวันนี้อยู่อย่างโลกล้มได้ แต่ไม่เคยคิดที่จะล้มทำอะไรเพื่อโลก การที่จะบอกให้ใครทำตามเรานั้น เราต้องทำให้เป็นตัวอย่างก่อน อย่างกับคำพูดที่ว่า ตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน เมื่อคนเห็นประโยชน์ คนก็ทำตามเอง ไม่ต้องไปเกณฑ์ ไม่ต้องไปจ้าง การทำงานด้วยใจ การทำงานด้วยความมุ่งมั่นย่อมสำเร็จด้วยดี พระแต่ละรูปต่างมีความถนัด และความชอบแตกต่างกันไป วัดทุกวัดที่สร้างต้นไม้ทุกต้นที่ปลูก ไม่ได้ปลูกเพื่อตัวเอง เพราะสุดท้ายแล้ว ตายไปก็นำติดตัวไปไม่ได้สักอย่าง แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ยังใช้ป่าเป็นที่ตรัสรู้ แสดงธรรม และปริณิพพาน เราจึงควรสืบทอดปณิธานของพระพุทธเจ้า โดยการร่วมกันอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าให้คงอยู่คู่โลกต่อไป (Suthiyano, 2003)

การพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและทางใจของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะท้องถิ่นและชุมชน สามารถพัฒนาให้เป็นตัวอย่างที่ดีด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับวัด หน่วยงานหรือผู้สนใจอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ ธรรมะวิถีในการรักษาสิ่งแวดล้อม จัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยวิถีพุทธต้นไม้มั เป็นการเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน ซึ่งมีประเด็นร่วม คือ การอนุรักษ์ป่าไม้ของหมู่บ้าน โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วน

ร่วม เพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะป่าบริเวณต้นน้ำลำธาร และมีความเชื่อว่า พญาต้นไม้ที่ผ่านพิธีกรรมการบวชแล้ว จะคุ้มครองรักษาต้นไม้ต่าง ๆ ในบริเวณนั้น ซึ่งจะมีผลทำให้น้ำไม่แห้ง ฝนตกต้องตามฤดูกาล ถือเป็นการยับยั้งการทำลายธรรมชาติและช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรักษาป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารให้อุดมสมบูรณ์ และที่สำคัญคือ สร้างความสำนึกให้แก่ชุมชน ในการดูแลรักษาสภาพธรรมชาติ การบวชต้นไม้ ถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น โดยพระสงฆ์ จะต้องช่วยกันปลูกป่าในวัด ต้องเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการอนุรักษ์ป่า การปลูกป่า และการถ่ายทอดความรู้ แนวคิดไปสู่ประชาชน ขณะเดียวกันพระสงฆ์จะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการรุกป่าทำลายป่าในทุกมิติด้วย

จะเห็นได้ว่า ในพิธีการบวชป่า เป็นพิธีกรรมหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อพิชิตพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ จะกลับฟื้นตัวและเจริญเติบโต หลังจากถูกมนุษย์ทำลายและรบกวนมานาน อีกทั้งเป็นป่าต้นน้ำและเป็นแหล่งผลิตน้ำของหมู่บ้านชุมชน ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้นิเวศและสิ่งแวดล้อมปรับสู่สภาพเดิม ทั้งนี้เมื่อป่าเติบโตใหญ่ อุดมสมบูรณ์ จะเป็นที่หลบหรือที่พักอาศัยของสัตว์ป่าเล็กใหญ่ หรือสัตว์หายาก ให้มีความอุดมสมบูรณ์และระบบนิเวศมีความสมดุลอย่างยั่งยืน

สรุป

การร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการทำให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ โดยป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำลำธาร ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพต่าง ๆ และยังรักษาความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศอันมีคุณค่าและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หากสามารถจัดการป่าไม้ให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบกับการเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์รักษาพันธุ์สัตว์ป่า จะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ ทำให้สัตว์ป่ามีที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งอาหาร และเป็นที่หลบภัย ป่าไม้ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ป้องกันการกัดเซาะของน้ำ และช่วยทำให้น้ำไหลตลอดปี ถ้าหากขาดป่าไม้ไป ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ก็ไม่สามารถอยู่ได้ เช่นเดียวกันหากการเคลื่อนย้ายทำลายสัตว์ป่าออกจากระบบนิเวศป่าธรรมชาติมาก ก็จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งระบบ โดยสภาพปัญหาของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ยิ่งถ้ามองไปในระดับโลกก็น่าเป็นห่วง ไม่ว่าจะเป็นการบุกรุกเข้าทำไร่เลื่อนลอย ไฟป่า การทำเขื่อน อ่างเก็บน้ำ การลักลอบตัดไม้ เมื่อป่าถูกทำลาย สัตว์ป่าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติย่อมเดือดร้อน บางชนิดกำลังสูญพันธุ์ บางชนิดก็สูญพันธุ์ไปแล้วและไม่สามารถหามาทดแทนได้ หากไม่มีป่าให้หลบภัยและอาศัยเลี้ยงชีวิตแล้ว ในที่สุดสัตว์ป่า

เหล่านี้ก็จะหมดไป วงจรห่วงโซ่อาหารก็ได้รับผลกระทบตามมา นี่คือสภาพปัญหาของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ดังเช่น บทบาทของพระสงฆ์ในการเข้ามาชี้แนะ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยมีการใช้พิธีกรรม ความเชื่อต่าง ๆ ในการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในทุกมิติ โดยดึงชุมชนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนไปด้วยกัน และพิธีกรรมที่นิยมทำนั่นก็คือ การบวชต้นไม้ โดยการนำผ้าเหลืองหรือจีวรมาพันรอบต้นไม้ โดยมีพระเป็นผู้ทำพิธี หรือแม้แต่กระตุ้นให้คนในชุมชนสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยพระสงฆ์สามารถเสริมสร้างความสมดุลในธรรมชาติ เพื่อการวางแผนพัฒนาสร้างความสมดุล โดยอาศัยพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญา เป็นแนวทางในการพัฒนาอนุรักษ์ป่าไม้ ให้ไปในทิศทางที่เหมาะสม เพราะเป็นการบูรณาการอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน โดยยึดหลักธรรมการรักษาศีล 5 โดยเฉพาะการห้ามฆ่าสัตว์ การล่าสัตว์ทุกชนิด เพื่อการฆ่าหรือบูชาบุญ และรวมไปถึงการไม่ทำลายพืชทุกชนิด หรือศีลธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ (Phra Dhammapitaka, (P.A. Payutto), 2009) โดยให้ชาวบ้านได้สมาทานศีล 5 ไม่ก้าวล่วงธรรมชาติให้รักษาธรรมชาติเหมือนกับการรักษาชีวิตตนเอง ทำพิธีปลุกป่า บวชป่า ทำเครื่องหมายประยุกต์พิธีกรรม ต่าง ๆ ร่วมกับความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์

จะเห็นได้ว่า เมื่อการดำเนินชีวิตมีการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแยกจากกันไม่ได้ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงวางหลักพระธรรมวินัยให้พระสาวกศึกษาและปฏิบัติตามโดยใช้อุปกรณ์ที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนา นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของพระสาวกแล้ว ยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อม ผู้ที่มีศีลและวินัยอย่างเคร่งครัดย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต (ภัทรพร สิริกาญจน, 2548:97) ด้วยการอนุรักษ์ฟื้นฟูส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

References

Boonruang, S. (2014). The role of the state and the people in the conservation and protection of wildlife in their natural habitat. *Research report*. Bangkok:

Executive Committee of the Research and Consulting Center Thammasat University.

Chankaew, K. (1998). *Environmental Science*. Bangkok: Siam Alphabet Printing.

Chuniam, A. (2007). Role of monks in community development According to the opinions of monks and community leaders in Uttaradit Province. *Master of Arts thesis Local*. Research and Development Branch Uttaradit Rajabhat University.

Department of National Parks. (2022). Wildlife and Plant Conservation. Office of Conservation Area Rehabilitation and Development Land and Community Management Section in Conserved Forest Areas. *Land and Community Resource Management Project in Conserved Forest Areas*. Online. Retrieved March 14, 2022. Source: <http://www.dnp.go.th/pcmd/About/about1.html>.
https://www4.fisheries.go.th/local/file_document/20161208141955_file.pdf

Jarasombat, S. (2008). *Environmental Policy and Management*. Bangkok: Textbooks and Publications Project, Faculty of Political Science, Thammasat University.

Komchadluek. (2022). *Dharma... Nature conservation amulet*. Online. Retrieved March 14, 2022. Source: <https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/15677>.

National Buddhism Office. (2022). *Dharma teachings in Buddhism and anti-corruption education courses*. Online. Retrieved March 14, 2022. Source: <http://www.stopcorruption.moph.go.th/application/editors/userfil.pdf>.

Nipawan, W. (2010). *Natural Resources Management and Management: The Role of Local Organizations*. Bangkok : Odeon Store Printing House.

Khung Kraben Bay Development Study Center As a result of the royal initiative. (2022). *Conservation of natural resources, forests and wildlife*. Online. Retrieved March 14, 2022. Source: https://www4.fisheries.go.th/local/file_document/20161208141955_file.pdf.

Phra Dhammapitaka. (P.A. Payutto). (2009). *Community way of life*. Bangkok: The Praeang Panya Book Fund. Srinakharinwirot University.

- Phra Dhammapitaka. (P.A. Payutto). (2013). *Sustainable Development*. (Print the 13). Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- Piampongsarn, P. (2008). *eco-economics and political ecology*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Ruangpanich, N. (2010). *Sociology*. Bangkok: Teachers Council of Thailand Printing House.
- Santisuk, T. (2007). *Department of National Parks*. Wildlife and Plant Conservation. Forests of Thailand. Bangkok.
- Sirikanjana, P. (2005). *Duties of the monks according to the Buddhist law*. Concepts and roles of Suwanno's writings in community development . Thammasat University.
- Supasorn, P. (2011). *Discipline and environmental conservation*. In *Phra Maha Hansa Thammadhammaso. Buddhism and social and economic development*. Bangkok: 21 Century Company Limited.
- Suthiyano, M. (2003). *Buddhism and the Environment*. Bangkok: Thammasat.
- Wildlife Conservation Division. (2022). Royal Forest Department. Relationship between people and wildlife. and the current state of wildlife. Online. Retrieved March 16, 2022. Source: <https://www.seub.or.th/seub/>.
- Wildlife Preservation and Protection Act B.E. 2562 Online. Retrieved March 14, 2022. Source. <http://115.31.166.198/DNP/FileSystem/download?.pdf>.